

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 42

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua
Юридична лінія

9-10 червня 2022 р.

Тернопіль, Україна – Переворськ, Польща

2022

УДК 340 (063)
А 437

Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 42): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 9-10 червня 2022 р.) / [редкол.: О. Яремко та ін.]; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. – 62 с. – ISSN 2617-2364.

У виданні вміщено наукові публікації Міжнародної наукової інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (Випуск 42) з юридичних та історичних питань, що відбулася 9-10 червня 2022 р. за сприянням Громадської організації “Наукова спільнота” (Україна) та Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (Польща).

Матеріали коференції також оприлюднено на сайті конференції:
www.lex-line.com.ua

Оргкомітет:

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Русенко Святослав Ярославович, здобувач Університету митної справи та фінансів.

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов’язковим.

ISSN 2617-2364

© ГО “Наукова спільнота” 2022

© Автори статей 2022

ІНТЕГРАТИВНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ПРАВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ

Станько Ірина Ярославівна

кандидат юридичних наук, адвокат

Україна, яка сьогодні проходить важкі етапи утвердження та становлення, виборюючи свою незалежність і європейську ідентичність, остаточно обрала вектор цивілізаційного європейського розвитку. Відтак, розвиток національної правової системи та її слідування стандартам права Європейського Союзу все більше вимагає вивчення основних елементів, які забезпечують функціонування демократичних ідей та цілей. Таким важливим елементом є принципи права, які є складною правовою категорією, яка потребує практичного опрацювання та належного правового осмислення. З цього приводу М. Кравчук акцентує увагу на тому, що: «Принципи права визначають правоутворюючу і правореалізаційну діяльність, координують функціонування механізму правового регулювання, виступають критерієм правомірності чи неправомірності дій соціальних суб'єктів, формують правове мислення і правову культуру, цементують систему і структуру права. Взаємодія всіх принципів сприяє існуванню і функціонуванню правової системи» [10, с. 97].

Унікальність принципів права, їхня фундаментальність та вплив на інші елементи правої системи дає можливість говорити про інтегративні властивості принципів права.

Рівень розробки теми. Вивчення принципів права стали предметом наукових досліджень українських вчених, які системно розглядали їх значення та вплив на правову систему. Відтак, низка вчених України М. Козюбра [2], Н. Оніщенко [15], А. Колодій [20], О. Скаун [6], Л. Луць [11], М. Кравчук [10], О. Уварова [3], Т. Фулей [7] розглядали фундаментальні аспекти принципів права, їхні різновиди та значення для правової системи, однак вивчення принципів права як інтегративного елемента правової системи, їхнього особливої форми взаємодії, що

пронизують своїм впливом різні сторони та сфери правового буття не достатньо висвітлено в наукових працях сучасних правників. Тому *метою даної наукової розробки* є висвітлення особливостей прояву інтегративних властивостей принципів права як важливого елементу правової системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отже, одним із таких інтегративних елементів будь-якої правової системи є принципи права, які можна визначати як систему найбільш загальних і стабільних імперативних вимог, закріплених у праві, які є концентрованим вираженням найважливіших сутнісних рис і цінностей, притаманних конкретній правовій системі, і визначають її характер та напрями подальшого розвитку [1, с. 98]. Як підкреслив М. Козюбра, не зважаючи на те, що кожна правова система хоч і має свої власні, іноді навіть протилежні, принципи, все ж таки спільними для них усіх є універсальні та цивілізаційні принципи [2, с. 157].

Принципи права є однією із важливих категорій сучасної юридичної науки. Це пояснюється тим, що принципи права органічно властиві праву, саме в принципах права відбито його сутність. Вони значною мірою визначають специфіку і зміст будь-якої правової системи. Тому з ними пов'язані першорядні питання загальнотеоретичного правознавства. Аналіз особливостей, функцій, системи і змісту принципів права дозволяє виявити основи формування системи права, специфіку тієї чи іншої правової системи.

У науковій літературі принципи вивчаються у двох основних аспектах: по-перше, принципи розглядаються як фундаментальні засади систем наукового знання в формі методології, теорій, концепцій, вчень тощо; по-друге, принципи, які існують й діють у реальному житті людини, в природі й суспільстві [3, с. 217]. Більш чіткіше висловив думку Я. Аскін, який вказав, що принципи можуть характеризувати як буття, об'єктивний світ, виступаючи при цьому як основа щодо інших характеристик речей, процесів, станів, властивостей, зв'язків, так і мати значення основи для здійснення певної пізнавальної й іншої діяльності, для побудови системи знань, викладення того чи іншого вчення [4]. Таким чином, принципи права інтегруються із ідеологічним компонентом правової системи, що у подальшому впливає на формування та розвиток

доктринальної складової правової системи. Саме система наукових знань формує світосприйняття особи.

Варто, також, навести наукове бачення О. Уварової, яка вказує на те, що принципи права – це абстрактні, на відміну від норми права, імперативні вимоги. І саме їх абстрактне формулювання «відлякує» суб'єктів правозастосування, яким на допомогу мають прийти науковці. [3, с. 219]. А принципи права часто сприймаються як довільні конструкції людського розуму [5, с. 115], реалізація яких залежить від рівня усвідомлення права. Для подолання такої невизначеності варто розглядати можливість визнання їх неформальним нетрадиційним джерелом права.

Із зазначеного вище випливає, що принципам права властива дворівнева інтеграція у процесі юридичної діяльності – у якості доктринального та практичного компонентів правової системи. Тобто, вони (принципи) не тільки акумулюють у собі відповідні теоретичні надбання юридичної науки, а й екстраполують їх у практичну площину.

Не менш цікавим у процесі розкриття інтегруючих властивостей принципів права є їх видова характеристика дослідження.

Звертаючись до проблематики інтегративної ролі принципів права у правовій системі, дозволимо собі вийти дещо за межі визначеного об'єкта (правова система) і спробувати аргументувати фактор інтегрованості поза межами правової системи, яка знаходиться в підпорядкованому стані по відношенню до системи вищого рівня – суспільство. Йдеться про зовнішню інтеграцію, яка забезпечується дією принципів права, властивості яких мають інколи універсальний характер, що виявляється по відношенню не тільки до правових, але й до неправових явищ у соціальному середовищі. Скоріше за все це можна пояснити поширенням регулятивного впливу права на всі основні сфери суспільного життя, в процесі якого визначальну роль мають принципи як основоположні ідеї права, в яких інтегровано загальносоціальні інтереси та цінності. Отже, один із постулатів, який отримав свою відповідну аргументацію, це теза про зовнішню спрямованість інтеграційного впливу принципів права, що виявляється опосередковано у взаємодії правової системи із соціальною системою

(суспільство) завдяки інтегративним властивостям принципів права [9, с. 306-309].

Проте найбільш важливим завданням в контексті проведеного дослідження є виявлення фактів або прикладів інтеграції окремих явищ всередині самої правової системи, що і дозволить аргументувати здатність принципів права виконувати роль інтегративного елементу.

Враховуючи, що право є рівним масштабом поведінки для всіх своїх адресатів, проявом соціальної справедливості, що реалізується у взаємодії різнопланових суб'єктів соціальних відносин, можна стверджувати, що принципи рівності, свободи та справедливості, на яких ґрунтується право, дозволяють об'єднувати інтереси не тільки споріднених груп населення, але й тих, що знаходяться у протилежних сторонах. Здатність поєднувати індивідуальні та групові інтереси соціальних суб'єктів і є тим яскравим приладом прояву інтегративної функції права, а отже і його принципів. Завдяки загальновідомим, перевіреним часом догматам, таким як «відповідальність тільки за вину», «що не заборонено законом, то дозволено» тощо відбувається упорядкування суспільного життя, гармонізація потенціальних зусиль найрізноманітніших груп населення, завдяки чому всі елементи правової системи функціонують як єдиний цілісний організм. Правова система не може функціонувати відокремлено від суспільства, тому гармонічність і цілісність його розвитку, створює відповідні умови для гармонізації та цілісності всієї сфери права [8, с. 20-21].

Інтегративність як властивість принципів права виявляється не тільки на загальному рівні зовнішнього або внутрішнього спрямування, але й в окремих частинах правової системи, таких як ідеологічна, нормативна, процесуальна та інституційна, що не можна не помітити і що є підставою у системному мисленні прийти висновку про причинно-наслідковий зв'язок між єдністю окремих частин та цілісністю всієї системи, елементами якої вони є [8, с. 20-21].

В ідеологічному блоці правової системи принципи права складають не тільки її зміст. Такий підхід був би не виправданий. Власне ідеологія не може існувати без фундаментальних ідей, на яких ґрунтуються відповідні системи знань про правову дійсність, про призначення права та його окремих явищ. Принципи права наповнюють правничу ідеологію фундаментальними знаннями, що створюють

можливість для подальшого мислення в процесі правової аргументації, моделювання, прогнозування. Завдяки принципам права відбувається гармонійне поєднання знань про право, правовий устрій суспільства та держави, про засоби, способи та механізми реалізації соціальних цінностей, що знайшли своє втілення у нормативну частину правової системи. Таким чином, наявність головних, висхідних ідей у правовій свідомості членів суспільства дозволяє будувати гармонізовану цілісність правових знань, що свідчить про об'єднуючу, інтегруючу роль принципів права в межах ідеологічної частини правової системи [9, с. 314-315].

Не менш важливою виявляється інтегруюча роль принципів права у нормативній частині правової системи, виявляється у досягненні балансу, узгодженості та гармонізованості між регулятивними засобами, роль яких полягає у забезпеченні узгодженості поведінки соціальних суб'єктів. При цьому формування нормативного матеріалу відбувається відповідно до цілого ряду правил та вимог, що складають зміст поняття юридичної техніки або техніки нормотворення. Серед цих правил вагоме місце займають принципи права («закон має вищу юридичну силу до підзаконних правових актів», «правовий текст повинен мати доступну форму для сприйняття», «не допускається використання термінів, які б були незрозумілими у своєму значенні», «кожний правовий акт приймається виключно в межах своєї компетенції», «не допускається зворотна дія закону, окрім випадків спеціально вказаних законодавцем»).

Інтегративний аспект розуміння принципів права також яскраво виявляється у сфері правової діяльності, де відбувається фактичне поєднання доктринального та практичного рівнів. Цілий ряд принципів, як сукупність основоположних засад, на сьогодні характеризують, наприклад, діяльність органів державної влади (законності, демократизму, гуманізму, відповідальності, розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову тощо), забезпечуючи єдність влади. Їх визначення є результатом інтелектуальної діяльності багатьох поколінь, проте їх втілення у роботу органів державної влади є фактом інтегрованості принципів права (доктринальний рівень) у реальне (практичний рівень) [9, с. 314-315].

Вивчення принципів права як інтегративного елемента правової системи потрібно також розглядати через призму їх функцій, які дозволять пояснити – яким чином відбувається інтеграція складових

елементів системи або її частин, як працює цей системозберігаючий механізм. З цією метою пропонується зупинитися на найбільш показових напрямках впливу принципів права як їх функціях всередині системи, а саме: системоутворююча, регулятивна, правозаповнююча, ціннісна, правотворча, ідеологічна.

Враховуючи, що принципи права становлять основу для будь-якої галузі права, можна передбачити, що завдяки *системоутворюючій функції*, їх роль надзвичайно важлива для правильної внутрішньої побудови галузі, правильного нормотворення та правозастосування.

Ця функція принципів спрямована на забезпечення єдності всієї системи права та узгодженості між її компонентами. Норми права як похідні від принципів елементи, повинні перебувати у відповідності з принципами права, а у разі їх суперечності необхідно змінювати зміст норми. У випадку виявлення невідповідності тих чи інших норм принципам права вказані норми повинні бути скасовані, або ж змінено їх зміст [5, с. 224].

Системоутворююча функція принципів права також полягає в тому, що вони втілюють фундаментальну рису, вказуючи на вибудуванні суспільством загальні засадничі ідеї, інтелектуально-ціннісні установки. Ідеали правової справедливості, що знаходять свої витoki в природно-правовій доктрині права. Вони виступають сполучним чинником між природним та позитивним правом, намагаючись трансформувати ідеї права в законодавчі акти.

Слушною є думка А. Барака, який зазначив, що правова система не може підтримуватися одним лише тілом права, бо тілу правової системи потрібна душа, можливо навіть над-душа [11, с. 89]. Принципам права відведена роль «душі» права, наповненої ціннісними засадничими ідеями. Вони мають становити фундамент будь-якого закону, а їх втілення – це основа для визначення легітимності позитивного права.

Таким чином, інтергративність проявляється у поєднанні нормативної конструкції із фактичним реаліями людського буття, єднанні суспільства та держави, яка створює умови для нормального існування соціуму, поєднанні всіх правових явищ у певну цілісність, що утворюється відповідно визнаних суспільством і правом ідеалів.

Не менш важливе значення для вивчення ролі та значення принципів права має *регулятивна функція*, яка полягає в тому, що вони (принципи) вказують на найбільш бажані моделі й орієнтири поведінки людей, надають можливість особистості визначити власні життєві цінності і бажання, формують пріоритети та уявлення про законне і протизаконне, відповідальність перед суспільством, державою, співгромадянами [12, с. 17].

У науковій літературі простежується думка, що регулятивний вплив на правові явища принципи права здійснюють не самотійно, а через норми права, в яких вони відображені. Як влучно з цього приводу зазначає О. Старчук, регулятивність є факультативною ознакою принципів права, оскільки останні є підґрунтям для формування регулюючої норми права [13, с. 41]. Безперечно, що принципи та норми права виражають регулятивний вплив на суспільні відносини. Однак, вважаємо, що в принципах права цей вплив більш виразний, оскільки вони становлять фундамент всього правового життя, визначають напрямки та тенденції правового регулювання і виступають внутрішніми регуляторами поведінки особи. Більшість членів суспільства керується ними в своїй поведінці, не завжди знаючи конкретний зміст норм [14, с. 72-73].

Саме тому, об'єднаність принципів права проявляються шляхом поєднання внутрішніх уявлень особи про належну поведінку, власні бажання та мораль.

На наш погляд, новою функцією принципів права, що має інтеграційну властивість є *правозаповнююча*. Справа у тому, що принципи права відносяться до тієї групи правових явищ, які неможливо запровадити, лише прийнявши нормативний акт. Це процес, який формується століттями і приходить крізь історичні зміни та випробування людства. Тому, перш за все, проблема застосування принципів права та виконання їх вимог полягає в тому, що суспільству та людині, яка є її центральною ланкою, потрібно змінювати тип праворозуміння, визнаючи пріоритетність природного права над позитивним законом.

Введення принципів права в законодавство сприяло тому, що їм відвели роль врегулюванню прогалин в законодавстві. Тобто, за відсутності відповідного закону, який би врегульовував певні правовідносини, необхідно звертатися до принципів права. За таких

умов, принципи права стають єдиною можливою основою застосування права, що вказує на їх пряму дію [15, с. 58]. Разом з тим, важко погодитися з тим, що вони наділені безпосередньо прямою дією. У ситуації із зверненням суб'єктом правозастосування до аналогії права, що, по суті, є застосуванням принципів права, спочатку потрібно віднайти схожу норму закону, яка регулює подібні відносини. Безпосередня дія принципів права на суспільні відносини реалізовується лише після пошуку можливого врегулювання в законі.

Практика єдиного органу конституційної юрисдикції і вищих судових органів України, а також судових органів інших держав, міжнародних судових установ виявляє значний потенціал принципів права у правозастосуванні. Принципи права мають відігравати провідну роль не тільки при подоланні прогалин у формальному праві, але й при вирішенні колізій норм права і навіть при «звичайному» правозастосуванні [3, с. 218]. Вважаємо, що правозаповнююча функція принципів права повинна проявлятися в можливості впливу на суспільні відносини, коли норма права не в змозі повноцінно вирішити ситуативну проблему, що може потягти за собою загальне суспільне незадоволення. Так, наприклад, ст. 8 Цивільного кодексу України вказується, що «у разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин вони врегульовуються відповідно до загальних засад цивільного законодавства». Такими засадами є принципи справедливості, добросовісності та розумності (ст. 3) [16].

Отже, інтегрованість проявляється у можливості принципів виступати допоміжним джерелом права при вирішенні не врегульованих нормативно правовідносин, подоланні колізій, поєднуючи у собі нормативну та доктринальну складову праворозуміння.

Наступною функцією принципів права є *ціннісна*, актуальність існування якої обумовлена визнанням людини найважливішою соціальною цінністю. У зв'язку із цим, пріоритетним нині є вивчення «загальнолюдських принципів права», що є керівним началом та безпосереднім втіленням природних прав людини, невід'ємних від особи, не обмежених ні в часі, ні в просторі. Цей феномен досліджується наукою як найбільший здобуток цивілізації, проте і на сьогодні ця сфера юриспруденції вимагає поглиблення та удосконалення.

На думку Т. Фулей, загальнолюдськими (загальноцивілізаційними) принципами права є зафіксовані у позитивному праві його універсальні нормативні засади, які напрацьовані людством як глобальною макроцивілізаційною системою, об'єктивно зумовлені потребами і рівнем розвитку людської цивілізації та втілюють її найкращі духовно-культурні здобутки у правовій сфері, визначають сутність і спрямованість правового регулювання, а також придатність до застосування у будь-якій системі права [7, с. 8]. Загальнолюдські принципи права вважаються основоположними ідеями, що створювалися століттями та є надбанням багатьох поколінь. В їх основі лежать спільні, загальнолюдські цінності, досвід людської цивілізації. Вони безпосередньо слугують основою забезпечення людського існування, тому що орієнтовані на людину, на природу її буття і є цілковито антропоцентричними. Вони не здійснюють поділу на людей і громадян, оскільки вони покликані бути основою права, яке виступає суспільним регулятором для всіх суб'єктів правовідносин.

Попри те, важко визначити перелік загальнолюдських принципів права, оскільки в них відсутня чітка вираженість та стабільність змісту. Ознакою, яка дозволить їх відрізнити від інших правових принципів є втілення в них правових ідеалів, що включають свободу, рівність та справедливість [6, с. 224]. Ці правові ідеали тісно пов'язані один з одним і складають правову основу загальнолюдських принципів права.

Наступну функцію, що можна виокремити є *правотворча*, особливість якої полягає у тому, що в процесі такого творення відбувається встановлення певних стандартів. Стандарти права можна розглядати як норму права, що носить обов'язковий характер і закріплюється міжнародними нормативними актами, таких як Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод та ін., які мають за мету втілення вибудованих спільних цінностей, принципів, соціальних, економічних, культурних стандартів на міжнародному та європейському просторі, які можуть не мати нормативного закріплення в міжнародних юридичних актах, оскільки формуються в процесі застосування міжнародного права та права ЄС в залежності від юрисдикції. Наприклад, за відсутності юридичного закріплення, Суд ЄС у своєму рішенні "фіксує" певний європейський стандарт у сфері захисту прав людини як політико-правовий

принцип, який ґрунтується на узагальненні особливостей правових систем держав-учасниць, її правозастосовчої практики, доктрини та ін. [17, с. 405]. Це, певною мірою, обумовлене відсутністю чіткого переліку стандартів, проте не перешкоджає їх постійному застосуванню, що є ознакою правової системи ЄС, вказуючи на природньо-правове походження європейських стандартів права.

Отже, за допомогою проголошення загальнолюдських цінностей основоположними загальнообов'язковими принципами відбувається поєднання нормативного елементу національних правових систем із міжнародними та європейськими стандартами.

Не менш важливою за своїм значенням є *ідеологічна функція* принципів права, яка поєднує у собі аспекти історичності та стабільності. Особливість стабільності проявляється у тому, що принципи володіють більшою стійкістю до історичних змін суспільства у порівнянні з нормами права. Усталений характер принципів права пов'язаний з їх природою, оскільки принципи це вихідні засадничі ідеї. Зміна принципів права пов'язана з якісним перетворенням системи права, її розвитком на інших керівних засадах, на новій ідейній основі [18, с. 44], в той час норми права мінливі, переосмислюються в залежності від історичного періоду розвитку суспільства, від практичних потреб життя, що постійно змінюється.

Разом з тим, стабільність принципів права не позбавляє динамічності розвитку цього правового явища та можливості еволюціонувати із суспільством. Принципам права властивий постійний процес внутрішнього розвитку, внаслідок чого вони отримують життєву силу та імпульс для засвоєння нових сфер свого застосування [19, с. 239].

Стабільний характер принципів права не заперечує їх відповідності певним етапам розвитку права. Стійкість принципів прямо обумовлена правовою дійсністю, яку вони відображають. Зв'язок стабільності з правовою дійсністю виявляється в розумінні права, що вказує на історичний характер принципів права.

Таким чином, інтеграційність принципів проявляється у поєднанні усталених (загальнолюдських) апробованих часом та змінюваних видах принципів, внутрішнє наповнення яких є іманентним у відповідності до фактичних обставин існування правової системи.

Висновки. Отже, за результатами використання запропонованого методологічного інструментарію та відповідного пізнавального алгоритму можна прийти до висновку про те, що інтеграційна роль принципів права виявляється у двох напрямках функціонування правової системи – у зовнішньому та внутрішньому. У зовнішньому напрямку їх роль полягає у забезпеченні інтеграції правової системи у систему вищого рівня, якою є суспільство, що дозволяє стверджувати про опосередкованість впливу принципів права.

У внутрішньому напрямку роль принципів права виявляється безпосередньо як у фактах забезпечення взаємодії окремих явищ, так і у факті самого існування власне правової системи, у якій поєднуються правові ідей та цінності, групові та індивідуальні інтереси, динамічні та статичні явища дійсності, гармонійна взаємодія яких досягається втіленню принципів, спрямованих на досягнення сталості, єдності, функціональності, несуперечності складових елементів та розвитку правової системи як цілісності.

Література:

1. Скрипнюк О. Європейський вибір України: проблеми реалізації принципу законності. *Право України*. 2009. № 1. С. 97-101.
2. Козюбра М.І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11 С. 142-164.
3. Уварова О. О. Шляхи дослідження правозастосовної функції принципів права. *Форум права*. 2007. № 2. С. 217-219.
4. Аскин Я. Ф. Принципы в системе философского знания. Принцип развития /Под ред. Я. Ф. Аскина. Саратов: Изд-во Саратовск. ун-та, 1972. 295 с.
5. Теория государства и права; под ред. В. К. Бабаева. М.: Юристъ, 2002. 592 с.
6. Скаун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник. 2-е вид. / Пер. З рос. Харків: Консул, 2005. 656 с.
7. Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

- канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2003. С. 7.
8. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. К., 2005. 32 с.
9. Кашкін С. Ю. Інтеграційне право як концентроване вираження порівняльного права: поняття, тенденції та етапи розвитку. *Порівняльне правознавство*. № 3-4. 2012. С. 306-309.
10. Кравчук М. В. Теорія держави права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. ЗВО. Вид. 3-є, переробл. й доповн. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 524 с.
11. Барак А. Судейское усмотрение; пер. с англ. М.: Норма, 1999. 376 с.
12. Матузов Н. И. Принципы права как объект научного исследования (вместо введения). *Принципы российского права: общетеоретический и отраслевой аспекты*; под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. Саратов: Изд-во ГОУ ВПО «Саратовская государственная академия права», 2010. С. 11-28.
13. Старчук О. В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 40-43.
14. Социология и право / Под ред. Ю. А. Тихомирова, В. П. Казимирчука. М.: Наука, 1973. 356 с.
15. Оніщенко Н. Гармонізація правової системи України: основні напрями та тенденції [електронний ресурс]: *Юридична газета*. №18 (78). 28 вересня 2006. URL. <http://www.yur-gazeta.com/article/383/html> (дата звернення 12.02.2020 р.).
16. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, №№ 40-44, ст. 356 від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1445535484473478> (дата звернення 20.01.2020 р.)
17. Верховенство права: традиція доктрини і потенціал практики / М. Г. Патей-Братасюк, В. Д. Гвоздик, О. Г. Мурашин та ін.; за заг. ред. М. Г. Патей-Братасюк: Монографія. К.: Видавництво Європейського університету, 2010. 536 с.
18. Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні: дисерт. на здобуття наук. ступеня

канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Львів, 2003. 253 с.

19. Ллойд Д. Идея права; пер. с англ. М.: Югона, 2000. 416 с.

20. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання): дис. на здобуття наук. ступеня. д. юрид. наук: спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень; 12.00.02 – конституційне право. Київ, 1998. 382 с.

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

МАДРИДСЬКИЙ САМІТ НАТО 2022 ТА НОВА СИСТЕМА БЕЗПЕКИ В СВІТІ

Козка Андрій Вікторович

кандидат юридичних наук, Приватний вищий навчальний

заклад «Університет сучасних знань», м. Київ,

Заступник генерального директора НДІ,

експерт з Наукової дипломатії Євросоюзу

«Si vis pacem, para bellum!»

Vegetius

Зустріч лідерів НАТО у Мадриді (Іспанія) 29-30 червня 2022 року відбулася в історичні для всесвітньої безпеки часи. Лідери держав-членів НАТО Мадридському саміті визначили як і очікувалось вітчизняними науковцями [2] поступовий стратегічний напрямок НАТО на наступне десятиліття і згодом, забезпечуючи подальшу адаптацію Альянсу до змін у світі і його здатність гарантувати захист більш ніж 1 мільярда своїх громадян. До того ж держави-члени Альянсу активізують більш продуману співпрацю з партнерами, підвищують стійкість і посилять технологічну першість НАТО, причому усе це підкріплюватиметься необхідними інвестиціями в як колективну оборону. Лідери країн Альянсу домовилися про фундаментальну зміну стримування та оборони НАТО із посиленням передової оборони, посиленням бойових груп у східній частині Альянсу та збільшенням чисельності сил високої готовності до понад 300 000 осіб. Лідери схвалили нову Стратегічну концепцію НАТО, план для Альянсу в більш небезпечному та конкурентному світі. У ньому викладено новій підхід НАТО до Росії та інших загроз, зокрема тероризму, кібернетичної та гібридної. Стратегічна концепція вперше розглядає виклики, поставлені Китаєм. Лідери погодили кроки для боротьби зі

зміною клімату, включно з цілями щодо скорочення викидів парникових газів НАТО та переходу до чистого нуля до 2050 року. На саміті також було започатковано новий *інноваційний фонд НАТО*, який допоможе Альянсу відточити його технологічну перевагу. Члени Альянсу також підтвердили свою відданість боротьбі з тероризмом у будь яких проявах.

Постійна підтримка України – один з основних напрямків НАТО.

Окремо можна виділити підтримку з боку Альянсу України у війні з Російською агресією яка по суті є актами тероризму проти норм гуманітарного права та по суті – єдиним військовим злочином проти не тільки України а всього цивілізованого світу про що свідчать міжнародні експерти в т.ч. з Кримінального суду ООН. Запланована, з явними елементами геноциду агресивна війна Росії проти України варварським чином, умисно зруйнувала колись надійні концепції миру в Європі, спричинила – за висновками міжнародних експертів далекосяжні харчову і енергетичну кризи і сильно похитнула заснований на правилах цивілізованого світу міжнародний порядок. **Члени Альянсу надають потужну військову та фінансову підтримку, щоб допомогти Україні відстояти своє право на самооборону, як це закріплено в Статуті Організації Об'єднаних Націй [1, 2, 3].** Це базується на роках навчання та допомоги НАТО з моменту незаконної анексії Криму Росією в 2014 році. Після вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року члени Альянсу значно активізували надання додаткової летальної та нелетальної допомоги на мільярди євро, щоб **ОДНОЗНАЧНО ДОПОМОГТИ** Україні перемогти. На саміті глави держав і урядів Альянсу зустрінулися з Україною та погодилися посилити та підтримувати в більш конкретній довгостроковій перспективі щодо безпекових функції захисту Альянсом інтересів не просто України а таким чином всього цивілізованого світу [1]. Філософія – вчителька життя. Тому можемо ще підкреслити такі аспекти запоруки успіху в нелегкій справі боротьби – **«Україна – на боці Правди. А там де правда – там Бог і Перемога!»**, – наголосили одноголосно трохи раніше очільники і духовенства України.

Література:

1. Sammit NATO Madrid Spain 29-30/06/ 2022 (all texts,audio,video) : https://www.nato.int/cps/en/natohq/events_196720.htm
2. Міжнародна-науково-практична конференція «Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики».» 2.06.2022р. НУБіП, м. Київ <https://nubip.edu.ua/node/110355>
3. Статут Організації Об'єднаних Націй. www.un.org

ПОРЯДОК ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА МИТНОЇ СПРАВИ

Лутай Дарина Анатоліївна

*студентка, факультет ННІ права та міжнародно-правових відносин,
Університет митної справи та фінансів*

Білан Софія Андріївна

*студентка, факультет ННІ права та міжнародно-правових відносин,
Університет митної справи та фінансів*

Митна справа разом із митною політикою становлять собою один із найвпливовіших важелів розвитку економіки держави. За допомогою цих двох складових проявляється суверенітет держави, активується роль її внутрішньої економіки, зумовлюється формування міжнародно-правової позиції з вирішення внутрішніх проблем держави. Вдало організоване функціонування митної справи відкриває можливості для переміщення різних товарів через митний кордон України. Однією з фундаментальних адміністративно-правових основ митної справи є переміщення товарів через митний кордон.

Із законодавчого визначення поняття “митна справа” випливає, що головним об'єктом митно-правового регулювання є товар. Хочемо звернути увагу, на те, що товари, які переміщуються через митний кордон будь-якої держави мають різні статуси та наділені специфічними ознаками. З точки зору митного права, ці товари перебувають у власності суб'єкта, є рухомими, та мають митну вартість. Ці та деякі

інші ознаки встановлюються спеціалізованим законодавством, зокрема і Митним кодексом України (далі – МК України). Проте, у ньому відсутній перелік товарів, заборонених до переміщення через митний кордон та перелік товарів, дозволених до переміщення, незважаючи на те, що товари є основними об'єктами для переміщення через митний кордон.

Що ж стосується порядку переміщення товарів через митний кордон, Дьоміна С. Ю. стверджує, що дане поняття варто розглядати як «визначені законодавством України митні процедури, яким підлягають товари, що переміщуються через митний кордон України, а також передбачені законодавством України дії юридичних та фізичних осіб з ввезення на митну територію України, вивезення за межі митної території України чи транзиту через митну територію України у будь-який передбачений законодавством України спосіб товарів» [1]. Іванченко О. С. у свою чергу, стверджує, що переміщення товарів через митний кордон – це здійснення дій з ввезення на митну територію України, вивезення з митної території товарів та (або) транспортних засобів будь-яким шляхом та транзит товарів через митну територію України [2].

У МК України відсутнє визначення поняття “переміщення товарів через митний кордон”, що являє собою своєрідну прогалину митного законодавства, адже це породжує низку проблем як практичного, так і теоретичного характеру.

Порядок переміщення через митний кордон товарів становить основу державної митної справи, адже в результаті здійснення цього процесу, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності наділяються певним колом прав та отримують певні обов'язків. Із цього випливає, що переміщення через митний кордон товарів – правове явище, яке виступає в ролі юридичного факту, що в свою чергу слугує підставою для виникнення, зміни чи припинення митних правовідносин. Відтак, товар, який переміщують через митний кордон, виступає в ролі об'єкта таких правовідносин.

Пропонуємо транскордонне переміщення як юридичний факт розуміти як сукупність дій, пов'язаних із ввезенням на митну територію України, вивезенням з цієї території або транзитом через територію України товарів будь-яким способом.

Митний режим посідає одне із ключових місць при переміщенні товарів через митний кордон, бо здійснюється таке переміщення відповідно до заявлених митних режимів. Відповідно до МК України існують 14 видів митних режимів [1]. Слід зазначити, що кожен митний режим – це індивідуальний порядок переміщення товарів зі своїми вимогами, умовами та обмеженнями.

Не менш важливим компонентом переміщення товарів через митний кордон є митне оформлення – виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів. Метою митного оформлення є забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення товарів через митний кордон України, а також забезпечення статистичного обліку ввезення на митну територію, вивезення за її межі і транзиту через її територію товарів [1].

Ще одним важливим моментом при переміщенні товарів через митний кордон є митний контроль, який визначається як сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм МК України, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи та міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [3]. Митному контролю підлягають усі товари, які переміщуються через митний кордон України. Здійснюється даний контроль винятково митними органами і передбачає виконання цими органами мінімуму митних формальностей, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань державної митної справи.

Проаналізувавши вищезазначене, можемо дійти до наступних висновків. По-перше, переміщення товарів через митний кордон держави є адміністративно-правовою основою митної справи. Невід’ємними складовими транскордонного переміщення є митні режими, митне оформлення, митний контроль. По-друге, статус фундаментальної митно-правової категорії вимагає фіксації терміну «переміщення товарів через митний кордон України» в МК України.

Література:

1. Дьоміна С. Ю. До переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Митна справа. 2010. № 2. С. 75-78.

2. Іванченко О. С. Поняття переміщення товарів через митний кордон України. Митна справа. 2007. № 2. С. 59-64.
3. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Редакція від 01.01.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

Науковий керівник: Мазур Анатолій Васильович, кандидат юридичних наук, доцент, Університету митної справи та фінансів

К ВОПРОСУ О ПРОБЛЕМАХ ЕВРОПЕЙСКОГО МИГРАЦИОННОГО КРИЗИСА

*Макушев Петр Васильевич
доктор юридичних наук, профессор,
профессор кафедры истории и теории государства и права,
Университет таможенного дела и финансов*

Термин «кризис» по отношению к беженцам и мигрантам впервые был использован в апреле 2015 года, когда в Средиземном море произошла серия морских катастроф. В течение короткого времени по пути в Европу потерпели крушение и затонули как минимум пять лодок, на борту которых находилось более 1200 мигрантов из Африки [6].

Вопросы, связанные с предоставлением убежища, как в 2015 году так и в 2022 году (беженцы с Украины) находились продолжают быть в поле зрения европейских политиков, законодателей, правоохранительных служб, органов международных структур. Это вполне объяснимо на фоне весьма бурных миграционных процессов, в эпицентре которых на рубеже XX и XXI вв. оказалась Европа.

С начала 2015 года тема кризиса беженцев в Европейском Союзе вышла в его текущей деятельности на первый план. Кризис потребовал от высших институтов Европейского союза и национальных властей экстренных и неординарных усилий с целью восстановления контроля над иммиграцией, предоставления убежища тем, кто бежал из стран, охваченных войной, и их обустройства, а также создания временных лагерей и последующей депортации иммигрантов, прибывших по экономическим мотивам.

Если обратиться к законодательству ЕС, то Хартия основных прав ЕС предусматривает право на убежище (ст. 18) и запрещение высылки (ст. 19), но не предусматривает способы содействия прибытию лиц, ищущих убежище [1].

На сегодняшний день практика государств-членов ЕС по имплементации положений данной Директивы указывает на то, что статусы конвенционных беженцев и беженцев де-факто в целом равны. Доказательством этому утверждению может послужить существующая в большинстве стран ЕС «onestop shop» процедура: ходатайства о признании статуса рассматриваются в рамках единого процесса, то есть уполномоченный орган проверяет возможность предоставления лицу статуса как беженца, так и лица с дополнительной защитой. В случае если лицо не может быть признано беженцем, то автоматически рассматривается возможность присвоения ему статуса лица с дополнительной защитой и наоборот [5]. Данная практика осуществляется в национальном законодательстве в Федеративной Республике Германии (ст. 25 Закона «О предоставлении международной защиты» от 27 июля 1993 г.), Португалии, Швеции (Закон «Об иностранцах» от 31 марта 2006 г.) и других странах.

Учитывая, произошедшее событие в Украине с 24.02.2022 г., где число людей, вынужденных покинуть Украину из-за войны с Россией, превысило 5 миллионов, создав в Европе крупнейший кризис, связанный с беженцами, со времен Второй мировой войны. Эти данные опубликовало Агентство ООН по делам беженцев [5].

Таким образом, для решения кризиса, Европейский Союз должен развивать политику по вопросам предоставления убежища, дополнительной защиты и временной защиты и обеспечить соблюдение принципа невысылки.

Исходя из всего вышесказанного и подробно анализируя ситуацию с беженцами в настоящее время, можно прийти к заключению, что кризис беженцев, поразивший Европейский Союз, поставил под угрозу интеграционную политику данного объединения, которая выстраивалась более 50 лет. Общая Европейская система предоставления статуса беженца, состоящая в большинстве своем из Директив, должна быть пересмотрена в следующих положениях: *во-первых*, персональное собеседование должно быть обязанностью заявителя, а не правом,

что необходимо в целях снижения криминогенных рисков; *во-вторых*, ответственность государств-членов Союза за рассмотрение ходатайств и принятие заявителей должна быть солидарной; во избежание ситуаций, подобных итальянской, греческой и венгерской, следует ввести квотирование на каждое государство-член. Как заявлял в экс-председатель Европарламента Мартин Шульц, основной проблемой, которую вызвали мигранты, является не сам их наплыв, а отсутствие солидарности для принятия совместных правил решения проблем с их расселением. Как следствие, массовый наплыв мигрантов (на июнь 2022 г Украину покинули, по данным ООН, 5,03 миллионов человек, и практически все они – женщины и несовершеннолетние дети, подавляющее большинство из них попало в страны, граничащие с Украиной: Польшу, Словакию, Венгрию и Румынию) [6], угрожает существованию Шенгенского соглашения, а противоречия между странами ЕС по расселению мигрантов углубляют раскол в Европейском Союзе; *в-третьих*, в процессе рассмотрения проблематики Процедурной Директивы можно также прийти к выводу о необходимости создания Единого Органа ЕС по рассмотрению ходатайств о предоставлении международной защиты, филиалы которого одновременно принимали и регистрировали бы заявления в единой электронной системе. Данный орган вполне мог бы справиться со справедливым распределением количества беженцев среди стран-участниц ЕС; *в-четвертых*, необходимы меры для стабилизации уровня жизни населения, с учетом того, что могут резко возрасти потоки беженцев, поскольку день за днем ситуация в зоне войны меняется. Естественно, подобные меры можно осуществить лишь после окончания конфликтов и стабилизации политических режимов в стране исхода мигрантов, как отмечает Якуб Андре, координатор программы по делам мигрантов организации «Люди в нужде» (People in Need) [5].

Таким образом, с появлением новых вызовов так называемого «Европейского миграционного кризиса» (военного характера в Украине) необходимо безотлагательно принять меры для решения этой проблемы. Во многом, конечно, стабилизация ситуации в ЕС будет зависеть от готовности государств – членов ЕС во многом пересмотреть свою законодательную базу и найти компромиссы с целью адекватного распределения числа беженцев на территории государств – членов ЕС.

Список литературы:

1. Хартия Европейского Союза об основных правах (Страсбург, 12 декабря 2007 г.) (2007/C 303/01), 2013. URL: <http://eulaw.ru>. Регламент «Дублин» (Регламент (EU) № 604/2013) // Сайт Европейского союза, 2013. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32013R0604>.
2. Директива об общих процедурах предоставления и лишения международной защиты (2013/32/EU) // Сайт Европейского союза, 2013. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0032>.
3. Квалификационная директива (2011/95/EU). // Сайт Европейского союза, 2011. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32011L0095>.
4. Peers S. Procedural rights and subsidiary protection. // Блог «Анализ законодательства ЕС. Экспертное понимание развития законодательства ЕС», 2012. URL: <http://eulawanalysis>.
5. <https://www.golosameriki.com/a/ukraine-crisis-refugees-europe/6537361.html>
6. [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B5\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B5))

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

ОСОБЛИВОСТІ СКАНДИНАВСЬКОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Соломаха Ауріка Артурівна

*студентка 2 курсу ОС «Бакалавр», Навчально-науковий інститут права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Система соціального захисту у різних країнах світу має свою специфіку та особливості. На сьогодні скандинавська модель часто розглядається як зразок ідеальної держави доброти, котрій вдається поєднати економічне процвітання та соціальну рівність. Вона застосовується в Норвегії, Данії, Фінляндії, Швеції та Ісландії. Ці країни щорічно посідають лідируючі місця в Індексі людського розвитку та Індексі соціального прогресу [2, с. 337]. Базові принципи, на яких тримається ідеологічна складова моделі – це рівні можливості для кожного члена суспільства, справедливий розподіл економічних благ та соціальна солідарність.

Однак, попри свої успіхи, наразі Скандинавська модель зіштовхується з рядом обставин, які в довгостроковій перспективі можуть ускладнити її стабільне та ефективне функціонування. Так, першим і центральним фактором є *демографічна ситуація*. Збільшення тривалості життя та відносно низький рівень народжуваності призводить до старіння населення в державах загального добробуту. Прогнозується, що до 2030 року населення Скандинавії може збільшитися до 29 мільйонів. При тому число людей, які будуть старші 80 років, збільшиться майже вдвічі та сягне 2,1 мільйона. А частка працездатного населення віком від 15 до 64 років зменшиться [1, с. 141]. Це створює проблему для тих соціальних видатків, котрі йдуть на систему охорони здоров'я, пенсійне забезпечення та догляд за людьми похилого віку. Оскільки модель розрахована на високий рівень зайнятості громадян, котрі забезпечують великий відсоток податкових

надходжень до бюджету, то скорочення працездатного населення ставить під загрозу саме її існування.

Другим фактором є *зростання вартості соціальних послуг та погіршення трудової культури*. Тягар соціальних видатків все більше впливає на бюджети північних держав, поступово зменшуючи їх профіцит. Окрім того, в країнах Скандинавії спостерігається послаблення стимулу працювати, що пов'язано зі щедрою допомогою по безробіттю. В Данії особа, котра сумарно пропрацювала 52 тижні протягом попередніх трьох років, має право на отримання допомоги від держави в розмірі 90% від минулої заробітної плати [2, с. 345]. Це призводить до того, що особа може втрачати мотивацію працювати, оскільки допомога по безробіттю забезпечує гідний рівень життя на достатньо довгий період часу.

Третім фактором є *великий притік іммігрантів*. З одного боку імміграція могла б вирішити проблему стагнації зайнятості населення, проте як показує практика, збільшення кількості іммігрантів здійснює в більшій мірі негативний вплив. Оскільки рівень працевлаштування місцевого населення та іммігрантів значно різниться (лише 55% іммігрантів працевлаштовані) [2, с. 350]. Іммігранти в більшості випадків не працюють, а живуть за рахунок соціальних виплат, їм важко інтегруватися у суспільства північних країн через серйозні розбіжності в культурі, релігії та сімейному укладі. Більш того, наявність великої кількості низькокваліфікованої робочої сили збільшує дисперсію заробітної плати, соціальне розшарування населення, підвищує рівень бідності та гендерної нерівності. Окрім того, етнічна та культурна різноманітність населення може ускладнити розвиток суспільної солідарності, що необхідна для політичної підтримки Скандинавської моделі.

Четвертим фактором є *послаблення профспілкового руху*. Профспілки відіграють дуже важливу роль у регулюванні та стабільності трудової політики. За останні роки спостерігається зниження членства у профспілках: у Швеції показник членства впав з 80 % до 67,7 %, у Фінляндії – з 76,3 % до 68,6 %, у Данії – з 74 % до 66,8 %. Якщо сьогодення тенденція збережеться, то до 2030 року профспілки можуть втратити до 1,3 млн своїх членів [1, с. 144]. Це може доволі негативно відобразитися на трудовому житті населення, оскільки тісна

кооперація між роботодавцями та профспілками є ваговою складовою у централізованому встановленні заробітної плати та умов праці.

З огляду на всі вищезазначені чинники, в кожній північній країні відбуваються різні процеси адаптації та формуються нові тенденції розвитку. В найкращому стані перебуває *Норвегія*. Незважаючи на всі посилення негативних чинників, їй вдається стабільно підтримувати профіцит бюджету та систему соціального захисту. Рівень безробіття та рівень державного боргу Норвегії є найнижчими серед сусідів. Досягнення таких результатів стало можливим завдяки нафтовій індустрії, що становить третину всього норвезького експорту. Також уряд Норвегії спрямовує більшість надприбутків, отриманих від продажу нафти, у спеціальний фонд, що покликаний забезпечити стабільність фінансової системи в майбутньому.

Макропоказники *Данії та Швеції* залишаються в нормі та можуть продовжувати бути такими в середньостроковій перспективі. В Данії останніми роками було проведено велику кількість реформ, які дозволили трохи стабілізувати систему соціального захисту [3, с. 353]. Що стосується Швеції, то її перевагою над іншими країнами Північної Європи є найбільш диверсифікована економіка, котра дозволяє швидко адаптуватися до змін. Проте обом державам варто переглянути свою міграційну політику та рівень допомоги по безробіттю, аби в довгостроковій перспективі не створювати занадто серйозного навантаження на власні бюджети.

Найтяжче адаптуватися до нових викликів саме *Фінляндії* через найменший рівень зайнятості та найвищі темпи старіння населення серед всіх інших країн Скандинавії [3, с. 352]. Це сприятиме зниженню темпів зростання економічної продуктивності, що в свою чергу негативно відображається на системі соціального захисту. Збільшення безробіття та велика кількість літніх людей потребують більших соціальних видатків, в той час як податкові надходження, за рахунок яких фінансується соціальна сфера, зменшуються. Тому потрібні заходи для стимулювання ринку праці і більш активного залучення трудових іммігрантів. Також дуже важливим є покращення державного сектору послуг, зокрема в галузі охорони здоров'я, оскільки здоров'я, на думку вчених, має бути стратегічним напрямом всього життя людини, за допомогою чого забезпечується підвищення життєстійкості організму,

природній опір організму великим і незначним стресовим явищам, а також депресивним станам [4, с. 135].

Підсумовуючи, варто сказати, що звісно «золота ера» Скандинавської моделі минула, і в довгостроковій перспективі вона може виявитися вже не такою ефективною, як колись. Проте найважливішим є те, що країни Скандинавії довели, що здатні адаптуватися. Потрібні подальші реформи, котрі забезпечили б державам розвиток, сталість і водночас зберегли фундаментальні риси моделі.

Література:

1. Dølvik J.E., Fløtten T., Hippe J. M and Jordfald B. The Nordic model towards 2030:A new chapter? The Fafo Research Foundation, 2015. – 194 с.
2. Iqbal R., Todi P. The Nordic Model: existence, emergence and sustainability. *Procedia Economics and Finance* № 30 (2015) с. 336-351
3. Valkonen T., Vihriälä V. The Nordic model – challenged but capable of reform. Nordic Council of Ministers, 2014. – 363 с.
4. Орлюк О.П., Малюга Л.Ю., Сіньова Л.М., Д.В. Зозуля Здоров'я людини як найвища соціальна цінність. *Світ Медицини та Біології*. 2019. №3(69). С. 133-136.

Науковий керівник: Малюга Леся Юріївна, доктор юридичних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ У СТРУКТУРІ ТАКТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ПО НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гребенюк Анна Валентинівна

старший викладач СК-8 Навчально-наукового інституту

державної безпеки Національної академії СБ України

Аналіз діяльності з виявлення, розкриття і розслідування злочинів показує, що *поодинокі* слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НС(Р)Д), оперативно-розшукові заходи, окремі тактичні прийоми є ефективними далеко не завжди, і не для всіх слідчих ситуацій. Найшвидше і ефективніше мета розслідування досягається тоді, коли зазначені тактичні засоби реалізуються в сукупності, а ще краще *комплексно*.

Використання тактико-криміналістичних комплексів є найбільш доцільним в ході розслідування багатоепізодних, організованих, неочевидних, а також групових злочинів. Саме під час розслідування таких злочинів, слідчий практично завжди зіштовхується із протидією його законній діяльності.

Така протидія є навмисною діяльністю, спрямованою на перешкоджання виконанню як окремих завдань розслідування, так і в цілому на встановлення істини у кримінальному провадженні [1, с. 239]. Тому розроблення криміналістичних рекомендацій щодо комплексного використання тактико-криміналістичних засобів в ході розслідування кримінальних правопорушень є актуальним завданням криміналістики, яке обумовлене нагальними потребами слідчої практики.

Відомий дослідник теорії тактичних операцій А. В. Дулов зазначав, що доцільним є розробляти не лише криміналістичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих дій, але й такі рекомендації, що сприяють оптимальному виконанню «завдань загального характеру»,

які постають у слідчій діяльності, до яких безумовно, можна віднести й подолання протидії розслідуванню злочинів. На думку А. В. Дулова, для виконання таких завдань потрібне проведення *групи* слідчих, оперативно-розшукових, ревізійних та інших дій, які об'єднуються поняттям «тактична операція» [2].

Використання тактичних операцій при виконанні тактичних завдань спрямованих на нейтралізацію протидії розслідуванню злочинної діяльності: а) дозволяє ефективно використовувати мобільність, маневреність і гнучкість оперативних можливостей працівників оперативних підрозділів, що в поєднанні з процесуальними можливостями слідчих органів забезпечує оптимальне виконання тактичних завдань; б) стимулює широке використання криміналістичної й оперативної техніки; в) ефективно в ситуаціях, коли для перевірки тієї або іншої версії доцільно використовувати прямий експеримент, що дозволяє одержати й надати суду наочні й переконливі докази, також безпосередньо свідчить про злочинні дії конкретних осіб і в такий спосіб викриває їх; г) дозволяє уникнути дублювання в збиранні й обробленні фактичних даних, використовуваних слідчим і працівниками оперативних підрозділів; д) найповніше відповідає принципам наукової організації праці [3, с. 112].

Складовою комплексу дій, що утворюють тактичну операцію є, крім інших, – НС(Р)Д. Кримінальний процесуальний кодекс України запровадив новий інститут – НС(Р)Д, який містить чіткий перелік таких процесуальних дій. Така практика розширення переліку слідчих (розшукових) дій за рахунок негласних, що схожі на оперативно-розшукові заходи, враховуючи дотримання конституційних гарантій особи, застосовується у більшості кримінальних процесуальних законів зарубіжних країн (Велика Британія, Франція, США, ФРН). Зазначена практика – прогресивний крок законодавця, спрямований на посилення правоохоронної функції держави та захисту прав свобод окремих осіб, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань [5, с. 14].

НС(Р)Д є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких, не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України [6, с. 7].

Проведення НС(Р)Д в складі тактичної операції дає можливість швидко й ефективно збирати відомості про кримінальне правопорушення та особу чи групу осіб, що його вчинили, надає органами досудового розслідування можливість встановлювати місцезнаходження таких осіб, і місцезнаходження окремих предметів, речей та документів, що є значимими для кримінального провадження. І крім цього, безпосередньо запобігти протидії розслідуванню злочину з боку зацікавлених осіб, а також забезпечити безпеку учасників кримінального провадження і членів їхніх сімей у ситуаціях, коли проведенням інших процесуальних дій це здійснити неможливо або надзвичайно складно.

Разом з тим, використання під час тактичної операції НС(Р)Д накладає на такий тактико-криміналістичний комплекс низку обов'язкових вимог: 1) необхідність дотримання режиму таємності під час підготовки, в ході безпосередньої реалізації, та оцінки результатів тактичної операції; 2) виконання дій лише компетентними і уповноваженими на те особами; 3) дії виконуються не просто з метою отримання криміналістично значимої інформації, а задля збирання, дослідження, оцінки та використання доказів; 4) встановлюється особливий порядок щодо підготовки та проведення процесуальних дій, а також щодо фіксації, збереження та використання отриманих результатів (принаймні до певного часу); 5) утаємничуватися зазначені відомості мають не лише для осіб, стосовно яких проводяться процесуальні дії, а й для будь-яких інших осіб, зокрема й працівників органів досудового розслідування, оперативних підрозділів, посадових осіб правоохоронних органів та інших державних органів, працівники яких беруть участь в підготовці та проведенні тактичної операції; 6) на проведення відповідних процесуальних дій встановлюється особливий порядок та отримуються відповідні дозволи; 7) обирається доцільний спосіб і порядок фіксування ходу і результатів проведення процесуальних дій, зокрема й із застосуванням науково-технічних та спеціальних технічних засобів; 8) створюється особливий режим для зберігання матеріальних носіїв криміналістично значимої інформації; 9) опрацьовуються питання щодо зняття грифу таємності з окремих таких носіїв.

Як бачимо, зазначені вимоги мають враховуватися не лише на стадії безпосереднього проведення тактичної операції по протидії

розслідуванню злочинної діяльності, але й заздалегідь, коли слідчий лише аналізує й оцінює виниклу слідчу ситуацію, далі коли визначає тактичне завдання та мету тактичної операції, коли ухвалює рішення про її проведення, ну й звичайно коли створює певну модель тактичної операції і програму її реалізації, і навіть коли оцінює досягнуті в ході операції результати. Недотримання зазначених вимог, не дасть змоги досягнути мети тактичної операції, залишить невиконаним тактичне завдання щодо нейтралізації протидії розслідуванню, призведе до «втрати» доказів, що мають бути сформовані в ході проведення відповідних процесуальних дій, а в окремих випадках й до розголошення слідчої таємниці.

Література:

1. Белкин Р. С. Противодействие расследованию и пути его преодоления. *Криминалистика: учебник* / Т. В. Аверьянова, И. Л. Александрова, Р. С. Белкин и др. / под ред. А. Ф. Волынского. Москва: Закон и право, ЮНИТИ-ДАНА, 1999. С. 239-260.
2. Дулов А. В. О разработке тактических операций при расследовании преступлений. *50 лет Советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия*. Ленинград, 1972. С. 23-29.
3. Дулов А. В. Основы расследования преступлений, совершенных должностными лицами. Минск: изд-во «Университетское», 1985. 168 с.
4. Колесник В. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти підготовки і проведення: науково-практичний посібник. Київ: ПРЕЦЕДЕНТ, 2014. 135 с.
5. Шерудило В. О. Процесуальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 264 с.

ПРАВО ДИТИНИ НА ТАЄМНИЦЮ ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Громик Владислав Сергійович

*студент 1 курсу ОС «Магістр» Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Насамперед варто зазначити, що за приписами ч. 1 ст. 6 Сімейного кодексу України (далі – СК України) правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Водночас, малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, а неповнолітньою – у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (ч. 2 ст. 6 СК України) [1].

У свою чергу, ч. 1 ст. 286 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) наділяє фізичну особу правом на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при його медичному обстеженні [2]. Ч. 1 ст. статті 39¹ Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі – Основи) дублює це положення, при цьому оперуючи поняттям «пацієнт» [3]. Виходячи з такого, можна стверджувати, що даним правом включно наділені й особи у віці до 18 років – діти.

Валах В. В., аналізуючи зазначені положення, робить три проміжних висновки. Дослідниця стверджує, що: 1) вказані норми не встановлюють вікового цензу стосовно набуття та реалізації права на таємницю про стан здоров'я, тобто дитина набуває вказане право у момент звернення за медичною допомогою; 2) зазначене право за своїм характером відноситься до особистих немайнових прав фізичної особи, тобто на нього розповсюджуються норми Глави 20 ЦК України «Загальні положення про особисті немайнові права фізичної особи»; 3) досліджуване право є тісно пов'язаним із правом на інформацію про стан свого здоров'я та витікає з останнього (ст. 285 ЦК України, ст. 39 Основ) [4].

В контексті цього вважаю доцільним звернутися до Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» (далі – Закон).

Аналізуючи положення даного нормативно-правового акта, можна помітити умовний поділ суб'єктів, про яких йдеться в Законі, на «осіб віком від 14 років і старше» та «дітей віком до 14 років», що, на мою думку, спричиняє певні проблеми правового регулювання.

Очевидно, що відомості про результати тестування особи з метою виявлення ВІЛ, про наявність або відсутність в особі ВІЛ-інфекції є конфіденційними та становлять лікарську таємницю (ч. 3 ст. 13 Закону) [5].

Так, відповідно до ч. 2 ст. 6 Закону тестування осіб віком від 14 років і старше проводиться добровільно, за наявності усвідомленої інформованої згоди особи, отриманої після надання їй попередньої консультації щодо особливостей тестування, його результатів і можливих наслідків, з дотриманням умов щодо конфіденційності персональних даних, у тому числі даних про стан здоров'я особи. Щодо тестування дітей віком до 14 років зазначено про те, що їх батьки та/або законні представники мають право бути присутніми під час проведення такого тестування, ознайомлені з його результатами та зобов'язані забезпечити збереження умов конфіденційності даних про ВІЛ-статус осіб, інтереси яких вони представляють (ч. 3, 4 ст. 6 Закону).

Ст. 7 Закону містить норми, зокрема, про повідомлення про результати тестування з метою виявлення ВІЛ. Особі, в організмі якої за даними тестування виявлено ВІЛ, повідомляється про це працівником, уповноваженим на це закладом, що проводив тестування, з урахуванням вимог цього Закону щодо конфіденційності зазначеної інформації, згідно з порядком, установленим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я (ч. 1 ст. 7 Закону). У разі виявлення ВІЛ у дітей віком до 14 років уповноважений медичний працівник повідомляє про це батьків або інших законних представників зазначених осіб (ч. 3 ст. 7 Закону).

Отже, висновок у даному випадку такий: якщо йдеться про дітей віком до 14 років, то результати тестування повідомляються батькам або іншим законним представникам; у іншому випадку (маються на увазі особи віком від 14 років і старше, хоча у Законі вживається

поняття «особа») – результати тестування повідомляються тільки тій особі, яка проходила тестування.

Однак, згідно з ч. ч. 1, 2 ст. 285 ЦК України та ч. ч. 1, 2 ст. 39 Основ, повнолітня фізична особа (пацієнт, який досяг повноліття) має право на достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я, у тому числі на ознайомлення з відповідними медичними документами, що стосуються її здоров'я. Батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник мають право на інформацію про стан здоров'я дитини або підопічного.

Таким чином, у випадку проведення тестування на ВІЛ неповнолітнього пацієнта віком від 14 до 18 років, має місце законодавча лакуна. З одного боку ч. 3 ст. 7 Закону містить обов'язок повідомлення про результати тестування батьків дитини віком до 14 років. Водночас, заборони такого повідомлення батьків дитини, якій уже виповнилося 14 років, дана стаття не передбачає. З аналізу положень Закону можна дійти висновку, що на особу, якій уже виповнилося 14 років поширюється правило, встановлене ч. 1 ст. 7 Закону. Тобто, результат тестування повідомляється тільки такій особі з дотриманням вимог конфіденційності. У разі повідомлення про результат тестування батьків такої особи за відсутності згоди пацієнта, лікарем буде порушено лікарську таємницю та право особи, яка проходила тестування, на конфіденційність інформації про стан її здоров'я. В той же час, положення, передбачені Основами та ЦК України, встановлюють право батьків на отримання інформації про стан здоров'я дитини. Як бути медичному працівникові, коли має місце проведення тестування на ВІЛ особи у віці від 14 до 18 років? Повідомляти про результат тестування і порушувати норму, встановлену ч. 1 ст. 7 Закону в частині конфіденційності чи не повідомляти батьків і порушувати їх право на інформацію про стан здоров'я дитини, передбачене ч. 2 ст. 285 ЦКУ? Однозначної відповіді дати не можна.

Оскільки в будь-якому з обраних варіантів матиме факт порушення прав дитини чи батьків, як на мене, необхідно уніфікувати зазначені вище положення законодавства з метою недопущення їх двозначного та нечіткого трактування. Найбільш оптимальним видається доповнення Закону нормою щодо повідомлення про результати тестування у випадку, коли таке тестування проводиться щодо особи у віці від 14 до 18 років, тобто, коли така особа ще має правовий

статус дитини (неповнолітня), проте на неї не поширюється норма, передбачена ч. 3 ст. 7 Закону, оскільки стосується виключно дітей віком до 14 років.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 22.06.2022).
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22.06.2022).
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 22.06.2022).
4. Валах В.В. Право дитини на таємницю про стан здоров'я: сучасний стан та перспективи розвитку. Десяті юридичні диспути пам'яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 28 трав. 2021 р.). Одеса : Фенікс, 2021. С. 72–75.
5. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 12 грудня 1991 року № 1972-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text> (дата звернення: 22.06.2022).

ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Марценюк Анастасія Ігорівна
здобувачка вищої освіти, Донецький національний
університет імені Василя Стуса

На етапі розвитку України як демократичної, правової держави важливу роль відіграє верховенство Конституції та відповідність їй положень українського законодавства, як один зі способів попередження

та запобігання порушення прав і свобод людини та громадянина. Насьогодні залишається досить актуальним питання відповідності Основному закону України законів та інших нормативно-правових актів (особливо – закону України про кримінальну відповідальність).

Метою дослідження є проаналізувати деякі положення Кримінального кодексу України, а також сфокусуватися на їх співвідношенні з положеннями Конституції України, обґрунтувати важливість вдосконалення та приведення у відповідність Конституції кримінального законодавства.

Конституція України – Основний Закон нашої держави, де містяться положення ідейно-правового характеру, прописані права і обов'язки кожного: від пересічного громадянина до Президента. Крім того, Конституція слугує концептуальною та юридичною «базою» для всіх законів та НПА України, і Кримінальний кодекс не є виключенням. Так, відповідно до ч. 2 ст. 8, Конституція має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй [1]. Саме тому, у науці кримінального права одним із важливих напрямів для дослідження була і є проблематика відповідності кримінального законодавства вимогам Конституції України. Як нам відомо, при підготовці КК України 2001 року текст проекту проходив експертизу на його відповідність Конституції України. Проте, оскільки Конституція від 1996 року зазнала чимало різних доповнень та змін, знову виникають питання про відповідність Основному закону України інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності, положень кримінального закону щодо осіб, які засуджені до довічного позбавлення волі, але не мають права «на надію» тощо [2].

Положення ст. 8 щодо вищої юридичної сили Конституції відображено у КК України. У ч. 1 ст. 3 КК України зазначено, що законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права [3].

Саме на основі Конституції України побудована Особлива частина Кримінального кодексу до закріплення в кримінально-правових нормах приписів, які стосуються різноманітних інститутів Загальної частини (надання права на активний захист своїх прав і законних

інтересів від посягань на них, невідворотність покарання тощо), і встановлення відповідальності за конкретні посягання в нормах Особливої частини.

Проаналізувавши детально норми КК України, можна зробити наступні висновки. Багато статей Конституції України містять у собі приписи, які прямо належать до законів про кримінальну відповідальність. Також велика кількість норм кримінального права або безпосередньо закріплені в Конституції України, або впливають з її змісту і знаходять своє відображення у КК України.

Відповідно до Конституції України, а саме ч. 1 ст. 61, ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Даний припис втілений у чинному КК України. У ч. 3 ст. 2 КК України зазначено, що ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за те саме кримінальне правопорушення більше одного разу. Крім того, як вказано у ч. 2 ст. 7 КК України, в Україні виключається повторна кримінальна відповідальність за те ж саме діяння. Якщо за кримінальне правопорушення, вчинене за межами України, особа вже зазнала кримінального покарання в іншій державі, вона не може бути притягнена в Україні до кримінальної відповідальності за це ж діяння.

Дуже важливим є принцип так званої презумпції невинуватості. Конституцією України у ч. 1 ст. 62 зазначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Це положення Основного Закону має своє дослівне втілення у ч. 2 ст. 2 КК України. Усе це точно говорить про панування суб'єктивного ставлення у вину у кримінальному праві України, тобто відповідальність настає лише за наявності вини.

Маються підстави стверджувати, що у чинному кримінальному законодавстві покарання мають гуманістичний характер, є соціально справедливими. Вони ґрунтуються на Конституції України. Так, у ст. 28 Конституції України зазначається: «Кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню». Втіленням даного припису можна вважати ч. 3 ст. 50 КК

України, де вказано: покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність. Так, судами можуть бути застосовані такі види покарань: штраф; позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; арешт; обмеження волі; позбавлення волі на певний строк; довічне позбавлення волі тощо.

Досить тривалий час, особливо у зв'язку зі вступом України до Ради Європи, в українському суспільстві тривала запальна дискусія про доцільність збереження чи, навпаки, скасування такого покарання, як смертна кара. Вступивши до Ради Європи, наша країна взяла на себе зобов'язання скасувати цю виняткову міру покарання. Конституційний суд України 30 грудня 1999 р. 10 голосами «за» (проти – 6) визнав смертну кару такою, що не відповідає Конституції України. Зокрема, як вид покарання смертна кара суперечить ст. 28 Конституції, відповідно до якої ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню; а також ст. 27, де зазначено, що кожна людина має невід'ємне право на життя.

Підсумовуючи, варто зазначити, що демократичність держави та цивілізованість суспільства певною мірою визначається таким критерієм, як відповідність кримінального законодавства Конституції та, відповідно, праву в цілому. Є підстави стверджувати, що чинний Кримінальний кодекс України є конституційним. На сучасному етапі розвитку України як демократичної правової держави важливе значення мають ефективні заходи та інструменти для покращення КК України, приведення його у стовідсоткову відповідність до Конституції. Тільки повністю вдосконаливши кримінальний закон, можна відновити соціальну справедливість, забезпечити умови для подальшого розвитку демократичного громадянського суспільства, реалізації прав і свобод людини та громадянина, утвердження верховенства права, Конституції.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Із змінами. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141; 2005. № 2. Ст. 44.

2. Баулін Ю., Тацій В. Завдання вітчизняної кримінально-правової науки в умовах реформування кримінального законодавства України. *Право України*. 2020. № 2. С. 17-31.
3. Кримінальний Кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Науковий керівник: Жданова Інна Євгенівна, доцент, доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права юридичного факультету, Донецький національний

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

ON THE ISSUE OF LEGAL REGULATION OF LAND RELATIONS UNDER THE LAWS OF UKRAINE AND POLAND

Tsvigun Iryna

*candidate of Law Sciences, senior lecturer of the Department of Civil Law
and Procedure of Law Faculty of West Ukrainian National University*

Modern legislation in the field of regulation of land relations in the Ukrainian and Polish statehood began to form in the last century. The formation of the right of private ownership of land has necessitated the construction of a conceptually different form of legal relations and the need to form a new regulatory framework for their legal regulation.

Obviously, for both Ukrainian and Polish legislators, the main normative legal act that determined the further development of land relations was the Constitution of Ukraine [1] and the Constitution of the Republic of Poland [2]. According to Article 14 of the Constitution of Ukraine, land is defined as “the main national wealth that is under special protection of the state. Land ownership is guaranteed. This right is acquired and exercised by citizens, legal entities and the state exclusively in accordance with the law” [1]. “The basis of the agrarian system of the state is the family economy” – is stated in Article 23 of the Constitution of the Republic of Poland [2].

The implementation of the legal basis of land relations in Ukraine is to acquire the right to land in accordance with the law, based on the normative provisions of Article 14 of the Constitution of Ukraine, while the Constitution of the Republic of Poland enshrines the basic course of the agricultural system.

Analyzing the regulations in the field of land relations in Ukraine and Poland, we can notice their special emphasis on the regulation of land relations by civil law, which include codified acts – the Civil Code [3] of

Poland and the Civil Code of Ukraine [4], also a number of other laws are applied.

As a feature, the use in the Ukrainian legislation of the Land Code of Ukraine [5], which is the main legal act that formulates the principles and determines the basic mechanisms for exercising the right to land by legal entities and individuals, the state or local community. At the same time, according to the legislation of Poland, the Law of August 21, 1997 on Real Estate Management [6], the Law of July 14, 1961 on Land Management in Cities and Housing Areas [7] is a certain equivalent of the Land Code of Ukraine.

Also, in the Ukrainian and Polish legislation there is a single approach, arising from the natural properties of land, in the formation of the basics of regulation of land relations by category of land – the main purpose of its usage. According to Art. 19 of the Land Code of Ukraine, are allocated such lands as "agricultural; land for housing and public buildings; lands of nature reserves and other nature protection purposes; health-improving lands; recreational lands; lands of historical and cultural purpose; forestry lands; water fund lands; lands of industry, transport, electronic communications, energy, defense and other purposes "[5]. According to the legislation of Poland, the categorical peculiarity is evidenced by the Law of February 3, 1995 on the protection of agricultural and forest lands [8], the Law on Nature Protection of April 16, 2004 [9], the Law of July 20, 2017 on Water Law [10], The Forest Act of September 28, 1991 [11] and a number of other regulations.

It should be noted that in the Ukrainian legislation, as well as in the Polish, there are special regulations governing certain institutions of land relations. In Ukraine, in addition to the Land Code of Ukraine, the laws of Ukraine "On Land Management" [12], "On Land Protection" [13], "On the Nature Reserve Fund of Ukraine" [14], "On Regulation of Urban Development" [15], "On the State Land Cadastre" [16], "On the state registration of real rights to immovable property and their encumbrances" [17], "On the national structure of geospatial data" [18] are applied to land legal relations.

The Law of March 27, 2003 on Planning and Spatial Development [19] and the Law on Land Consolidation and Exchange approved in March 1982 [20] are determinant for Polish legislation. It should be noted that in the Ukrainian legal reality the issues of consolidation

of agricultural lands and their circulation remain in the field of legal discourse, and the first step in regulating legal relations in the direction of circulation can be considered the 2020 Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on conditions of circulation of agricultural lands "[21].

Detailing the legal regulation of land relations in the comparative aspect, it is advisable to outline different interpretations of the concept of land as an object of real estate in the case of its encumbrance of property or harvest. Thus, according to Article 48 of the Civil Code [3] – the land includes, in particular, buildings and other permanent devices attached to the ground, as well as trees and other plants from the moment of planting or sowing, while the Civil Code of Ukraine [4] defines land plot as a separate object, provided that there is property, according to Article 120 of the Land Code of Ukraine [5] there is a transfer of rights separately to the building and land, while the property is not a structural part of the land and is a separate object, but with a single legal share. This approach influenced the formation of the legal basis for the regulation of land relations and certain approaches to the structure of land as a real estate object.

In general, the analysis of current regulations shows that each of the states has formed approaches to the settlement of land relations, national features of the legislation are built on the declared basis in the Constitutions of Ukraine and Poland.

Currently, the legislation of Ukraine and Poland is changing, which contributes to the rapid development of digital technologies and globalization processes in the world and in Europe. At the same time, changes in Ukrainian legislation are related to the military events in Ukraine and the intention to enter the European community as an equal partner.

Literature:

1. Constitution of Ukraine of June 8, 1996, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/>
2. The Constitution of the Republic of Poland (with a foreword by Volodymyr Shapoval) / V. M. Shapoval – K.: Moskalenko O.M., 2018. – 82 p. URL: http://pol-translit.com/upload/konstitutsiya-polshchi-na-01_2018-v_-shapoval.pdf

3. Civil Code of 23 April 1964 URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640160093/U/D19640093Lj.pdf>
4. Civil Code of Ukraine of January 16, 2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Land Code of Ukraine of October 25, 2001 № 2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
6. Law of 21 August 1997 on real estate management URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19971150741/U/D19970741Lj.pdf>
7. Law of July 14, 1961 on land management in cities and residential areas URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19610320159>
8. Law of 3 February 1995 on the protection of agricultural and forest lands. URL : https://geoportal.pgi.gov.pl/css/powiaty/2015/ustawy/4_ustawa_o_ochronie_gruntow_rolnych_lesnych.pdf
9. Law on Nature Protection of April 16, 2004. URL: <https://eli.gov.pl/eli/DU/2004/880/ogl>
10. Law of July 20, 2017 – Water Law. URL : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210000624>
11. The Forest Act of 28 September 1991. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210001275>
12. Law of Ukraine "On Land Management" of May 22, 2003 № 858-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>
13. Law of Ukraine "On Land Protection" of June 19, 2003 № 962-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
14. Law of Ukraine "On the Nature Reserve Fund of Ukraine" of June 16, 1992 № 2456-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
15. Law of Ukraine "On Regulation of Urban Development" February 17, 2011 № 3038-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
16. Law of Ukraine "On the State Land Cadastre" of July 7, 2011 № 3613-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>
17. Law of Ukraine “On State Registration of Real Rights to Immovable Property and Their Encumbrances” of July 1, 2004 № 1952-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>
18. Law of Ukraine "On the national structure of geospatial data":
19. Law of 27 March 2003 on Planning and Spatial Development URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030800717>

20. Law of 26 March 1982 on the consolidation and exchange of land. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19820110080>
21. Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Conditions of Circulation of Agricultural Lands" of March 31, 2020 № 552-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>

ФУНКЦІЇ КОНСАЛТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Лишенюк Валентина Костянтинівна
аспірантка кафедри економічного права та економічного судочинства,
Інститут права Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Консалтингова діяльність – це особливий вид господарської діяльності, яка здійснюється спеціальними суб'єктами господарювання на професійній основі та полягає у наданні консультаційної послуги замовнику за плату, на підставі договору.

У сучасній правовій доктрині відсутнє комплексне дослідження функцій консалтингової діяльності – функції консалтингової діяльності аналізуються виключно у розрізі відповідних видів консалтингової діяльності, що є предметом дослідження певного науковця, наприклад щодо юридичного консалтингу, консалтингу з управління персоналом тощо. Таким чином, існує об'єктивна необхідність чіткого визначення поняття "функції консалтингової діяльності" та встановлення переліку функцій, що характерні цьому виду господарської діяльності.

Волошина Я. Л. аналізує та визначає **функції юридичної консультативної діяльності** як **основні напрями** її впливу на виробничі відносини, що склалися на підприємстві (в установі чи організації) та спрямовані на правове супроводження його діяльності шляхом використання правових засобів і процедур, а також правових та організаційних форм діяльності. Відповідно функції юридичної консультативної діяльності можуть бути класифіковані за критерієм предметної спрямованості на інформаційну, захисну, організаційну, виховну, комунікативну, контрольну, пошуково-пізнавальну та прогностичну [1, с. 17].

Аналізуючи *консалтинг з управління персоналом*, В. В. Ровенська та К. О. Дегтярьова визначають специфічні функції цього виду консалтингової діяльності, а саме такі:

- Експертна функція, що полягає у наданні відповідних консультацій щодо питань управління персоналом;
- Інформаційна функція – консультант забезпечує замовника актуальною інформацією про останні зміни ринку праці, розміру оплати праці тощо;
- Аналітична функція – передбачає проведення комплексного аналізу організаційної структури та бізнес-процесів компанії клієнта;
- Наукова-методична функція – основу цієї функції складають відомості про останні досягнення науки, нововведення та розробка рекомендацій, нових методик у сфері управління персоналом;
- Навчальна функція – ця функція може здійснюватися у формі лекцій, тренінгів, підготовки навчально-методичних посібників, аналізу конкретних ситуацій (кейсів), організації комплексного навчання і підвищення кваліфікації персоналу [2, с. 559].

Крім цього, в працях вчених-економістів аналізуються функції, що притаманні *управлінському консалтингу*, зокрема:

- Регулятивна функція, що полягає у створенні правил і культури поведінки суб'єктів консалтингового процесу, що регламентують взаємовідносини консультантів з клієнтами, консалтинговою спільнотою, державними органами;
- Інтеграційна функція проявляється у процесах координації зусиль, узгодженні інтересів усіх суб'єктів консалтингового процесу, зокрема консультантів, професійних об'єднань, клієнтів, державних установ;
- Комунікативна функція проілюстрована особливістю поширення інформації у самому інституті управлінського консалтингу, між його суб'єктами, а також з іншими інститутами;
- Відтворювальна функція - консультування створює механізми забезпечення інформаційно-знаннєвої діяльності всіх членів інституціонального середовища [3, с. 32-33].

Однак, варто зауважити, що консалтингової діяльності притаманні й інші функції, що випливають із особливостей її впливу на сферу господарювання. На нашу думку, функції консалтингової діяльності можуть бути виокремлені та класифіковані за предметом впливу на відповідні суспільні відносини, а саме такі:

1. Інформаційна функція, що полягає у передачі відповідних професійних знань від консультанта до замовника. Таким чином, у процесі надання консалтингової послуги відбувається інформування замовника щодо, наприклад щодо негативних факторів, що впливають на бізнес замовника, способи вирішення відповідних проблем, актуальні тренди, новинки законодавства та практики.

2. Комунікативна функція.

Під час реалізації консалтингового проєкту комунікація може відбуватися між різними суб'єктами, зокрема між замовником консалтингової послуги та консультантом, його працівниками; між консультантом та органами державної влади, органами місцевого самоврядування; між консультантом та третьою особою (наприклад, банком або юридичною особою, яка є об'єктом процедури due diligence).

3. Навчальна функція.

Консультант повинен не тільки надати певну нову інформацію замовнику, а й чітко роз'яснити замовнику як відповідну інформацію (продукт консалтингової діяльності) можна використати. Тому на практиці консалтингова послуга може структуруватися таким чином:

- надання відповідних порад та рекомендацій замовнику за результатами проведеного аналізу;
- розробка та впровадження рекомендацій, які є специфічними та необхідними у конкретній ситуації;
- проведення тренінгів або інших заходів серед вищого керівництва та/або працівників замовника, що направлені для кращого розуміння відповідних рекомендацій та порядку їхнього впровадження.

4. Інноваційна функція.

У розвинутих країнах консалтинг виступає фактором стимулювання інноваційної діяльності у певній сфері діяльності, зокрема шляхом безпосереднього впровадження інновацій та формування попиту на

інновації в цілому. Так, консалтингові компанії пропонують клієнтам нові рішення, технологічні розробки та технології для модернізації та вдосконалення їхньої господарської діяльності.

Л. С. Любохинець та А. А. Дашевська вважають, що «інноваційні ідеї у сфері консалтингу визначалися розвитком інформаційних технологій, переходом світової економіки до економіки знань, зміною принципів прийняття управлінських рішень, що, у свою чергу, привело до виокремлення причин стрімкого розвитку управлінського консультування та розширення ринку консультаційних послуг в умовах переходу на нові технологічні уклади передових економік світу» [4, с. 120].

5. Прогнозна функція.

Під час надання консалтингової послуги консультант повинен спрогнозувати майбутній результат такої послуги, можливі позитивні та негативні наслідки впровадження відповідних рекомендацій. Консультант не тільки надає поради у теоретичному сенсі, а й розробляє алгоритми відповідних практичних дій щодо впровадження своїх рекомендацій із можливим підключенням власних зв'язків, напрацьованих каналів руху продукції та технологій із підключенням до співробітництва знайомих йому третіх осіб, як юридичних, так і фізичних [4, с. 121].

6. Функція самоконтролю.

Самоконтроль консультанта виражається у створенні власних підходів до надання якісних консалтингових послуг, закріплення відповідних підходів на рівні внутрішніх документів та правил. Самоконтроль здійснюється на рівних рівнях консалтингової організації – від вищого керівництва компанії та кожного окремого працівника консультанта. У ході всього процесу надання консалтингової послуги консультант повинен забезпечити чітку організацію своєї діяльності та надання лише найкращого результату.

На підставі вищезазначеного, можемо визначати функції консалтингової діяльності – як основні напрями впливу на сферу господарювання, що дозволяють виявити сутність та призначення консалтингової діяльності. Консалтинговій діяльності притаманні такі специфічні функції: інформаційна, комунікативна, навчальна, інноваційна, прогнозна та функція самоконтролю.

Література:

1. Волошина Я. Л. Юридична консультативна діяльність: теоретико-правове дослідження: дис. ...канд. юр. наук: 12.00.03 / Національна академія внутрішніх справ – Київ – 2019. – 261 с.
2. Ровенська В. В., Дегтярьова К. О. Основи використання консалтингу в управлінні персоналом. Глобальні та національні проблеми економіки, Вип. 4 – 2015. – С. 556-561.
3. Охріменко О. О. Міжнародний консалтинг [Електронний ресурс]: навчальний посібник / О. О. Охріменко, А. Д. Кухарук; НТУУ «КПІ». – Київ: НТУУ «КПІ». – 2016. – 184 с.
4. Сатир Л. М. Консалтинг - ефективний інструмент організації інноваційної політики підприємницької діяльності / Л. М. Сатир, В. М. Кепко, Л. І. Стаднік. // Бізнес-навігатор. – Вип. 3 – 2020. – С. 119-124.

Науковий керівник: Пацурія Ніно Бондовна, доктор юридичних наук, професор кафедри економічного права та економічного судочинства, Інститут права Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ЗНАНЬ
ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ**

Гордієнко Сергій Георгійович

*доктор юридичних наук, доцент, Національний технічний університет
України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

На наше глибоке переконання на наукових форумах зазначеного профілю першими мають висвітлюватися питання загально-теоретичного характеру стосовно інтелектуальної власності, далі – методології дослідження цього феномену та класифікації її складових.

За вихідні тези наших наукових розробок ми брали наступне: спочатку просто існує інформація як певна непізнана, чи пізнана характеристика матерії та енергії; в результаті специфічної розумової людської діяльності з пізнання інформації з'являються відомості; останні мають бути класифіковані і створювати інформаційні масиви; інноваційна діяльність з інформаційними масивами створює якісно нові знання; інформаційні масиви з якісно нових знань є ресурсами; інформаційні ресурси мають свою вартість; від ціни інформаційних ресурсів залежить система їх захисту і способи комерціалізації; інформаційні ресурси при набутті власника стають об'єктами інтелектуальної власності (ОІВ); ОІВ підлягають як неюрисдикційному так і юрисдикційному захисту.

Система ж захисту будь-яких інформаційних ресурсів як технологія складається з трьох етапів: 1 етап – класифікація інформаційних ресурсів: за типом інформації; за видом доступу; за правом власності; за типом прав на інформацію; за сферами обігу; за типом нормативно-правового регулювання; 2 етап – грошова оцінка інформаційних ресурсів за трьома методиками: витратною; дохідною та аналоговою, або ринковою; 3 етап – побудова системи захисту інформаційних ресурсів.

Тобто, в залежності від ціни ресурсів та реальних можливостей їх власників вибудовується система заходів неюрисдикційного і юрисдикційного характеру з їх захисту. Останнє є принциповим, адже це формуватиме кваліфікацію протиправної діяльності з їх отримання: класичне шпигунство, промислове шпигунство, чи легальна конкурентна розвідка. Ці злочини, протиправні та легальні діяння мають між собою принципові відмінності.

Вкрай важливим для адекватного розуміння структурних складових зазначеної методики є науково-обґрунтовані і *заново* закріплені нормами права визначення таких категорій як інформація, знання, інновація, право, власність, інтелектуальна власність, право власності, право на інтелектуальну власність, види інтелектуальної творчості, діяльність тощо, про що буде далі.

Тобто, як феномен існує інтелектуальна власність та існують об'єкти інтелектуальної власності; є право на інтелектуальну власність, а не *право інтелектуальної власності*, як записано у Цивільному Кодексі (спробуйте уявити собі об'єкт інтелектуальної власності у якого є права); є права на об'єкти інтелектуальної власності та існує можливість їх комерціалізації.

Всі зазначені напрями мають будуватися на єдиному понятійно-категоріальному апараті. Починаючи розмову про понятійно-категоріальний апарат слід знати основні правила його формування.

Існування великої кількості визначень інформації зумовлено складністю, специфічністю і різноманіттям способів тлумачення сутності цієї категорії, але вони не дають однозначної відповіді стосовно її суті внаслідок крайньої її багатозначності, що є результатом змішання повсякденних, наукових і технічних значень.

Нами інформація визначається як відомості, отримані людиною в процесі діяльності з пізнання інформації. Це осмислені людиною відомості про навколишній світ і процеси, що відбуваються в ньому. Інформація існує незалежно від пізнання її людиною, і лише пізнана інформація стає відомостями.

Знання – це перевірений практичною діяльністю людини результат пізнання відомостей про навколишній світ.

Терміни «нове», «новація», «інновація», «нововведення» широко використовуються у повсякденній практиці і нерідко ототожнюються, хоча дещо різняться за своєю сутністю. Ці терміни об'єднує те, що вони відображають розвиток шляхом оновлення.

На наш погляд, інновація – це якісно нове знання, яке може бути комерціалізованим і воно народжується в духовній, науковій, науково-технічній й «нетрадиційній» сферах.

Право – система норм, які встановлені державою, мають офіційний формально-визначений характер, виражають права й обов'язки учасників правовідносин, направлені на регулювання найбільш важливих суспільних відносин, є загальнообов'язковими для всього населення та охороняються державою.

Власність – це будь-яка матеріальна чи нематеріальна субстанція, яка належить юридичній або фізичній особі.

Інтелектуальна власність – це матеріалізовані або нематеріальні якісно нові знання, які належать юридичній чи фізичній особі.

Право на власність – система правових норм, що закріплюють, охороняють та регулюють суспільні відносини з належності й використання нематеріальної чи матеріалізованої субстанції, яка належить фізичній або юридичній особі.

Право на інтелектуальну власність – це система правових норм, що закріплюють, охороняють та регулюють суспільні відносини з належності й використання нематеріальних чи матеріалізованих якісно нових знань, що належать фізичній або юридичній особі.

Інтелектуальна творчість як процес (родове явище), а не конкретне науково-обґрунтоване визначення, поділяється на такі види: духовна (художня, літературна) творчість; наукова творчість; науково-технічна творчість; інша (нетрадиційна) творчість.

Структуру категорії діяльність описують її мета, завдання, об'єкт, предмет, суб'єкт, засоби, форми й методи діяльності та її результат.

Поняття охорона, захист та оборона співвідносяться лише як різні етапи, чи стадії забезпечення схоронності інформації з будь-якими грифами обмеження у доступі, починаючи від державної таємниці, закінчуючи медичною та адвокатською таємницями.

Інноваційна діяльність є підставою створення нового знання та інтелектуальних продуктів визнаних на державному, регіональному та світовому рівнях, на які у подальшому поширюється право власності.

Тобто це формулюванням вводить до науково-практичного обігу методику утворення інновацій і закріплення їх нормами права: спочатку просто існує інформація як певна непізнана, чи пізнана характеристика матерії та енергії; в результаті специфічної розумової людської діяльності з пізнання інформації з'являються відомості; останні мають бути класифіковані і створювати інформаційні масиви; інноваційна діяльність з інформаційними масивами створює якісно нові знання; інформаційні масиви з якісно нових знань є ресурсами; інформаційні ресурси мають свою вартість і їх ціна повинна виражатися в грошовому еквіваленті; від цінності інформаційних ресурсів залежить система їх захисту і комерціалізації; інформаційні ресурси при набутті власника стають ОІВ; ОІВ підлягають як неюрисдикційному захисту, так і юрисдикційному у повному обсязі.

СУСПІЛЬНІ ВІДНОСИНИ ЗА АРІСТОТЕЛЕМ

Попов Євген Олександрович

магістрант, Національний університет «Одеська юридична академія»

Арістотель, на відміну від Демокріта і софістів, коштує за «природне» походження і пристрій держави, на відміну від Платона, він виводить його з «природи людини», а не з божественного встановлення. З особливою силою позначається ця його установка в трактуванні рабства. Арістотель вважає, що рабство існує «по природі», тому що одні люди призначені веліти, а інші – підкорятися і впливати вказівкам перших. І тут він використовує думку про протилежність душі і тіла. «Ті люди, що настільки ж відрізняються від інших людей, як душу від тіла, а людина від тварини ... по своїй природі – раби, для них... краща доля бути в підпорядкуванні в деспотичної влади» – такий, який підкоряються тіла і тварини [1, с. 209]. Раби – це насамперед варвари, відмінні від панів як тілом, пристосованим до грубої фізичної праці, так і «рабської» душі. Раб – «одушевлений інструмент», частина майна пана, що відрізняється від іншого майна лише тим, що має людські душу і тіло. Раб не має ніяких прав, і стосовно нього не може бути зробленої несправедливості; не можна дружити з рабом, оскільки він раб, робить застереження Арістотель, – але дружити з ним можна, оскільки він людина.

Уже тут ми бачимо явну непослідовність. Великий мислитель не міг не бачити слабості своєї аргументації на користь «рабства по природі». Останнє явно суперечить його власним переконанням, оскільки Стагірит вважав, що раби власне кажучи виконують соціальну функцію звільнення громадян від турбот про предмети першої необхідності. А способи здійснення цієї функції можуть бути різними: пеністи у Фессалії, ілоти в Спарті... Правда, і вони для Аристотеля раби, але адже і ремісники, вільні, але не самодостатні і змушені добувати засобу до життя власною працею, є власне кажучи рабами... але не по природі. Більш того, Стагірит відкриває шлях, що веде

за межі ситуації, що зв'язує пана і раба: «Якби човники самі ткали, а плектри самі грали на кіфарі, то майстрам не було би нестатку в слугах, а панам у рабах» [2, с. 34]. Ну а якщо припустити, що можливо таке положення, що коли збільшилася продуктивність праці створить умови для зм'якшення, а потім і знищення рабства? Арістотелю не приходить ще на розум така можливість, згодом реалізована історією.

Не можна не сказати, що соціально-політична концепція Аристотеля, попри все те, що вона відбивала адекватним образом існуючі суспільні відносини, була вкрай обмеженою. Її теоретичні установки не допускають перетворення її в знаряддя соціального прогнозу. Якщо стосовно до природи це непомітно (занадто повільно її процеси, щоб постала необхідність у прогнозі, скажемо, екологічного порядку), то поширення на швидко мінливе суспільство навчання про співвідношення душі і тіла, форми і матерії виключає прогностичні можливості теорії взагалі.

Відношення пана і раба є, по Арістотелю, елементом родини, а не держави. Політична ж влада виходить з відносин волі і рівності, принципово відрізняючи цим від батьківської влади над дітьми і над панською владою над рабами.

Література:

1. Арістотель. Політика, – К.: Основи, 2000. – 209 с.
2. Мірошник В. А. Політологія. Навч.пос. – мн. : Вища школа, 1996. – 34 с.

Науковий керівник: Вітман Костянтин Миколайович, доктор політичних наук, професор, Національний університет «Одеська юридична академія»

СПРОБИ ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ БОРОТЬБИ УПА У ПЕРШІ РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Ухач Василь

*кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії
держави і права Західноукраїнський національний університет*

Романюк Дмитро

*студент другого курсу юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету*

Ухач Олександра

*магістр історії, вчитель історії та правознавства
ТЗОШ I-III ступенів № 19*

Після падіння тоталітарного ладу в Україні питання об'єктивної правової оцінки Української повстанської армії (далі – УПА) стало як ніколи актуальним, хоч населення країни на момент здобуття незалежності все ще сповідувало певні русофільські й прорадянські погляди та стереотипи.

Заявлена наукова проблематика в сучасній українській історіографії потребує подальшого детального дослідження з метою продукування системних праць монографічного характеру. Найповніше висвітлення на сьогодні заявлена наукова проблематика знайшла у працях І. Мамонтова [5], Д. Веденєєва, Г. Биструхіна [2], М. Кугутяка, С. Кобути [4], В. Ухача [8], В. Федоренка [9] та ін.

Поставлено *мету* проаналізувати еволюцію висвітлення діяльності УПА у світлі національного українського законодавства у перші роки після відновлення Україною державної незалежності у 1991 р.

Активні спроби реабілітації українських повстанців відбувалися ще до здобуття незалежності. 17 січня 1991 Секретаріат ЦК КПРС прийняв розгорнуту Постанову «Про спроби політичної реабілітації Організації українських націоналістів і Української повстанської армії в західних областях Української РСР» [1, с. 607]. В Постанові стверджувалося, що ЦК КПРС має вжити активних заходів щодо боротьби зі спробами реабілітувати діяльність УПА окремими

націоналістичними організаціями та навіть депутатами [1, с. 607]. Тобто ця постанова дає зрозуміти, що, попри низьку правову та національно-історичну свідомість жителів радянської України, попит на визнання і об'єктивну наукову оцінку діяльності українського національно-визвольного руху вже був створений. Невпинна ерозія державного апарату Радянського Союзу та неминучий колапс цієї держави так і не дозволили реалізувати положення Постанови.

Впродовж того ж року, Верховна Рада ще радянської України у квітні приймає Закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», щоб задовільнити опозиційні настрої, але даний закон оминав реабілітацію вояків УПА [3]. Подібний крок був зроблений свідомо. На початку незалежності, в парламенті все ще домінували комуністи, а за активного лобювання радянських ветеранів та низької історико-правової свідомості підняття подібних питань ставало майже неможливим та політично недоцільним [9, с. 16].

Проте ця проблема набула загальнонаціонального масштабу напередодні та під час відзначення 50-річчя УПА восени 1992 року. Для зниження соціальної напруги та об'єктивної оцінки діяльності українського націоналістичного руху Президія Верховної Ради України ухвалила Постанову «Про перевірку діяльності ОУН-УПА» [6]. Згідно з цією Постановою на Міністерство юстиції України, Академію наук України, Міністерство закордонних справ України було покладено завдання щодо створення урядової комісії щодо перевірки діяльності ОУН-УПА, але через відсутність належного фінансування положення Постанови не були реалізовані повною мірою [9, с. 16].

Частково ситуація була виправлена з прийняттям 22 жовтня 1993 р. Верховною Радою України I скликання Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Відповідно до цього Закону вояків УПА, які брали участь у боях проти німецьких загарбників на тимчасово окупованій території України до 1944 р. включно, було визнано учасниками бойових дій [9, с. 16].

13 вересня 1996 р. Верховна Рада України ухвалила рішення створити тимчасову комісію з метою сприяння у вивченні питань, пов'язаних з, перевіркою діяльності ОУН і УПА. Очолив парламентську комісію народний депутат України А. Юхимчук. Історичний та юридичний висновок стосовно проблеми ОУН-УПА передбачалося

розглянути на засіданні Верховної Ради України у березні 1997 р. Відповідне рішення було доведене до відома керівництва Організації ветеранів України, Організації українських націоналістів і Конгресу українських націоналістів. До комісії А. Юхимчука на паритетних засадах увійшли народні депутати, які представляли різні погляди на проблему ОУН-УПА. Та завдяки цьому її робота була паралізована. Проблема ОУН-УПА викликала розкол і у ветеранському русі. 13-14 жовтня 1996 р. у Києві відбувся установчий з'їзд Всеукраїнського об'єднання ветеранів Другої світової війни. З'їзд прийняв статут і програму, обрав раду на чолі з І. Юхновським і висловився за надання статусу учасників війни та відповідних пільг всім ветеранам УПА. Конфронтація в суспільстві дедалі більше загострювалася, втягуючи в свою орбіту не тільки ветеранів, але й політичні сили, які прагнули використати їх високий моральний авторитет [7, с. 4].

Література:

1. Баран В. *Україна: новітня історія: 1945-1991 рр.* НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2003. 667 с.
2. Веденєєв Д., Биструхін Г. Військова діяльність руху ОУН та УПА й їх противників у світлі норм міжнародного гуманітарного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 4. С. 128.
3. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12/ed19910417#Text> (дата звернення: 17.09.2021 р.).
4. Кугутяк М., Кобута С. Політико-правові підстави визнання ОУН та УПА воюючою стороною у Другій світовій війні. *Галичина*. 2008. № 14. С. 64.
5. Мамонтов І. О. *Український націоналістичний рух у протистоянні антидемократичним режимам у 1920-х – 1950-х рр.: історико-правове дослідження*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2016. 230 с.

6. Постанова Президії Верховної Ради України «До питання про перевірку діяльності ОУН-УПА». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2964-12/ed19930201#Text> (дата звернення: 03.10.2021 р.).
7. Проблема ОУН–УПА: Звіт робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА. *Основні тези з проблеми ОУН-УПА (історичний висновок)*. Київ: Інститут історії України НАН України, 2004. 95 с.
8. Ухач В. 3. Український визвольний рух як напрям наукових студій 1987-1997 рр.: історіографічний дискурс. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2020. Вип. 51. С. 205-217; його ж. Український визвольний рух в період 1939 – сер. 1950-х років: інституціоналізація досліджень (продовження). *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4 (24). С. 30-36.
9. Федоренко В. Л., Білий О. В., Дрьомов С. В., Шутович В. В. Проблеми законодавчого забезпечення реабілітації вояків Української повстанської армії, які постраждали від політичних репресій радянської влади. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 3(8). С. 14-21.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

<i>Станько Ірина Ярославівна</i> ІНТЕГРАТИВНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ПРАВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ.....	3
--	---

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право

<i>Козка Андрій Вікторович</i> МАДРИДСЬКИЙ САМІТ НАТО 2022 ТА НОВА СИСТЕМА БЕЗПЕКИ В СВІТІ.....	16
---	----

<i>Лутай Дарина Анатоліївна, Білан Софія Андріївна</i> ПОРЯДОК ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА МИТНОЇ СПРАВИ.....	18
---	----

<i>Макушев Петр Васильевич</i> К ВОПРОСУ О ПРОБЛЕМАХ ЕВРОПЕЙСКОГО МИГРАЦИОННОГО КРИЗИСА.....	21
--	----

Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення

<i>Соломаха Ауріка Артурівна</i> ОСОБЛИВОСТІ СКАНДИНАВСЬКОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	25
---	----

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Гребенюк Анна Валентинівна НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ)
ДІЇ У СТРУКТУРІ ТАКТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ПО НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ
ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....29

Громик Владислав Сергійович ПРАВО ДИТИНИ НА ТАЄМНИЦЮ
ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ.....33

Марценюк Анастасія Ігорівна ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ
НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....36

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право.
Банківське право**

Tsvigun Iryna ON THE ISSUE OF LEGAL REGULATION OF LAND
RELATIONS UNDER THE LAWS OF UKRAINE AND POLAND.....41

Лишенюк Валентина Костянтинівна ФУНКЦІЇ КОНСАЛТИНГОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.....45

**Право інтелектуальної власності та його захист.
Інформаційне право. Інформаційні технології**

Гордієнко Сергій Георгійович ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ЗНАНЬ
ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ.....50

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

<i>Попов Євген Олександрович</i> СУСПІЛЬНІ ВІДНОСИНИ ЗА АРІСТОТЕЛЕМ.....	54
<i>Ухач Василь, Романюк Дмитро, Ухач Олександра</i> СПРОБИ ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ БОРОТЬБИ УПА У ПЕРШІ РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ.....	56

Підписано до друку 05.07.2022
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

